

W

anneer wordt een

kind een burger?

Michel Koebel

Bijna een kwart van alle Europeanen mag niet stemmen. Waarom? Omdat ze te jong zijn. Dit artikel gaat over de afwezigheid van kinderen in het politieke veld en hun bijdrage tot de democratie via de Gemeentelijke Raden van Kinderen en Jongeren. Deze vind je in heel Frankrijk maar ook in andere Europese landen.

De universele verklaring van de rechten van de mens stelt dat 'iedereen het recht heeft om te participeren in het bestuur van zijn land, op directe wijze of via vrij gekozen vertegenwoordigers' (artikel 21). Met andere woorden, als we kinderen het recht om te stemmen blijven ontzeggen, dan is dat omdat we hen niet als burgers beschouwen. Kinderen vanaf hun geboorte de status van burger en dus het stemrecht verlenen, is haast ondenkbaar. We vinden het vanzelfsprekend dat er een leeftijd wordt bepaald waarop men meerderjarig is. Waarom eigenlijk?

Democratische revolutie

Beperkingen van het stemrecht, in heden en verleden, berusten steeds op hetzelfde principe, namelijk het onderscheidingsvermogen. Diegenen die beslisten over de oorspronkelijke toepassing van het 'algemeen' stemrecht bepaalden dat armen, vrouwen en kinderen het vermogen misten om een juiste keuze te maken. In de loop van de geschiedenis hebben de armen en de vrouwen wel stemrecht gekregen, maar het uitsluiten van kinderen is nooit echt bekritiseerd. De stemgerechtigde leeftijd is inmiddels verlaagd in Frankrijk, maar nog steeds wordt leeftijd gebruikt om iemands wettelijke staat te bepalen.

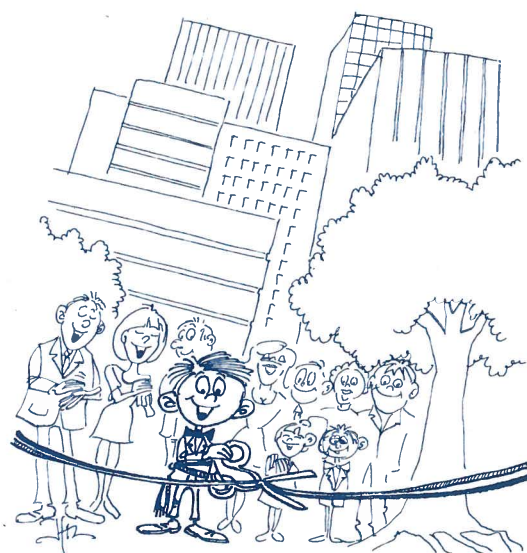
Toch hebben vele honderdduizenden kinderen in Frankrijk elk jaar de gelegenheid om door verkiezingen raadsleden voor hun gemeente te kiezen. Ik verwijs hier naar de 25000 gemeentelijke kinderraadsleden die verkozen zijn in de 1300 kinder-

en jongerenraden. De jongsten onder hen zijn zeven of acht jaar oud. Een democratische revolutie? Misschien.

Kinderraden

Jongerenraden werden voor het eerst opgericht in Frankrijk tussen 1963 en 1967, op initiatief van leerlingen van de middelbare school en studenten. Vanaf 1980 begon de beweging echt te groeien in Frankrijk en in andere Europese landen, vooral in België, Duitsland en Zwitserland. In de jaren '90 ontstond er een verdere uitbreiding, in het bijzonder in Oost-Europa. Sinds de jaren '80 hebben plaatselijke politici het voortouw genomen. Macht heeft een grote aantrekkingskracht op kinderen en jongeren. Maar waar moet je deze macht voor gebruiken?

Een kinderraad¹ wordt opgericht en geleid door een lokale gemeenschap, die een groep kinderen en jongeren van een bepaalde leeftijd en regio samenbrengt. >>

'Macht heeft een grote aantrekkingskracht op kinderen en jongeren'

Deze kinderen vertegenwoordigen alle kinderen van de desbetreffende regio. De selectie gebeurt meestal via verkiezingen op school. Hierdoor voelen de kinderen zich betrokken, wat de deelname aan de verkiezingen aanzienlijk verhoogt en de structuur een zekere legitimiteit verschaft.

De verkozen kinderen werken aan verschillende projecten zoals de veiligheid rond de scholen, netheid in de gemeente, toegang tot en diversiteit van ontspanningsfaciliteiten, en beschikbaarheid van speelplaatsen. Sommige andere sociale problemen, zoals racisme of armoede, worden eventueel behandeld als onderdeel van een humanitair project, een bewustzijns- of informatiecampagne.

Aan deze projecten wordt gewerkt op dezelfde manier als de gemeenteraad wordt geleid: met kleine groepjes binnen een kader van comités. Aan het hoofd staat een volwassen groepsleider. Dat is ofwel een plaatselijk verkozen politicus of iemand die speciaal voor deze taak werd geselecteerd.

Werken kinderraden goed?

Er zijn veel vragen over het nut van deze kinderraden, maar hierover wordt niet openlijk gesproken. De dialoog tussen verkozen kinderen en verkozen volwassenen, die vaak als doel wordt genoemd, blijft in praktijk vaak beperkt tot de groepsleider, die door de kinderen enkel als leider en niet als politicus wordt beschouwd.

Kinderraden worden vaak voorgesteld als een testcase voor nieuwe vormen van democratie: direct en participatief. Maar dat zijn ze niet, want ze gebruiken hetzelfde model als de traditionele representatieve democratie. Het is dus niet verwonderlijk dat het proces van afvaardiging via verkiezingen leidt tot een overeenkomstig afschudden van verantwoordelijkheid en een daling van belangstelling bij de kiezers.

Een ander probleem is dat er weinig rekening gehouden wordt met de stem van de kinderen bij het opzetten van projecten door een kinderraad. Groepsleiders, die hiertoe vaak de nodige vaardigheden missen, geven de voorkeur aan uitwisselingen tussen henzelf en de kinderen, in plaats van discussies tussen de verkozen kinderen onderling. De groepsleider leidt dus wel degelijk de groep, maar vaak regisseert hij ook het project.

Geschreven rapporten, evaluaties en media die commentaar geven op het werk van de raden hebben het zelden over deze problemen. Ze steken alleen maar de loftrumpet over deze kind-burgers. Zelfs lokale politici uit

'De kinderraad bekritisieren betekent onrechtstreeks kinderen kritiek geven'

zelden kritiek op deze gemeentelijke activiteit. Diegenen die dat toch gedaan hebben, hebben daar achteraf enorme spijt van. De raad bekritisieren betekent immers onrechtstreeks kinderen kritiek geven. En dat staat weer gelijk aan diegenen aanvallen die als kwetsbaar worden beschouwd, diegenen die we bovenal moeten beschermen. Door kritiek te leveren op de raad en het kind, bekritisieer je bovendien de gezinnen. Potentiële criticasters bedenken zich daarom wel tweemaal voordat ze de kinderraad openlijk aanvallen.

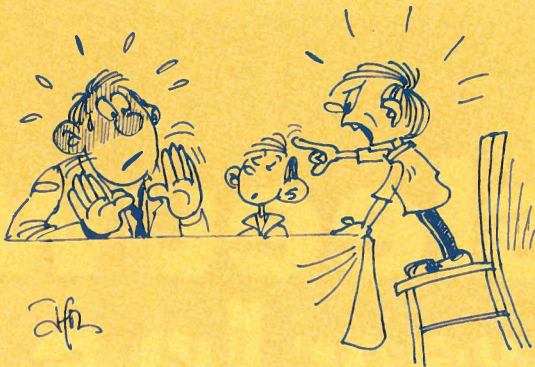
Verschillende concepten van burgerschap

Verborgen achter de activiteiten van deze raden liggen verschillende concepten over het burgerschap van kinderen en de rol van de raden. Sommigen zien het als een manier om toekomstige burgers te trainen, anderen om kinderen, die toch al burgers zijn, te laten participeren.

Voor de eerste groep heeft werken aan kleine projecten pedagogisch zin, het is een leertijd, een initiatie, net als het grote moment van de verkiezing dat ook is. Prozaïscher uitgedrukt, terwijl de kinderen aan kleine projecten werken wordt hun motivatie op peil gehouden, terwijl deze anders al snel zou afnemen. Voor de tweede groep dienen deze projecten om kinderen bij de echte lokale besluitvorming te betrekken en bij het oplossen van echte problemen in de gemeenschap.

Ogenscheinlijk koesteren de verschillende politieke partijen een zelfde bezorgdheid om het promoten van het burgerschap. In mijn onderzoek heb ik kunnen aantonen dat die bezorgdheid echter verschillende politieke concepten verbergt.

Het burgerschap van kinderen als de uitoefening van een recht is een kijk die vooral de partijen aan de linkerkant van het politieke spectrum aanhangen, in het bijzonder de groenen. Het burgerschap van kinderen

als een oefening voor de toekomst is meer kenmerkend voor de rechterzijde. Hierin ligt een verschil besloten tussen de lessen in burgerschap die de kinderen elders krijgen en diegene die zij zelf aan volwassenen geven door hun originele ideeën en hun betrokkenheid. Er is een derde tendens, die typisch is voor extreem rechts in Frankrijk. Extreem rechts ontkent het vermogen van kinderen en jongeren om macht uit te oefenen. Zelfs het vermogen van kinderen om een adviserende functie aan te nemen binnen een gemeentelijke structuur.

De hamvraag

Zijn deze raden een teken van de promotie van een nieuw politiek burgerschap vóór de meerderjarigheid? Zijn wij getuige van een verandering in mentaliteit bij een deel van de politici? Als je verder kijkt dan hun woorden, dan blijven de voorstanders van kinderraden die kinderen echt voor vol aanzien uitzonderingen. De meesten onder hen vinden dat kinderen vooral moeten leren: het kind blijft wettelijk onbekwaam, een onaf wezen, dat moet worden opgevoed en gevormd.

Politici zijn geneigd om al snel de nadruk te leggen op de leeftijdsgrens voor deze raden, maar meer als een organisatorische dan als een politieke kwestie. De keuze voor een bepaalde leeftijd bij het opzetten van een raad van kinderen verraadt dan ook de beperktheid van het denken over de doelstellingen ervan. De afbakening van een leeftijdsgrens onthult ook een meer primaire manier van denken: het idee dat je meerderjarig moet zijn om deel te nemen.

Verschillende vragen komen vaak terug. Vanaf welke leeftijd kunnen kinderen zich bewust zijn van de structuren en het functioneren van een lokale overheid? Op welke leeftijd kan een kind deelnemen aan een publiek democratisch debat en over welke vragen? Vanaf welke leeftijd is hij of zij in staat om lokale thema's te begrijpen?

'De voorstanders van kinderraden die kinderen echt voor vol aanzien blijven uitzonderingen'

Maar is leeftijd wel een geldig criterium om zulke capaciteiten vast te leggen? Ik denk het niet. Het komt ons goed uit en stelt ons gerust om een leeftijd te hanteren bij het vastleggen van rechten en plichten in onze wetten en reglementen. Al onze instellingen willen ons doen geloven dat er meerderjarigen en minderjarigen zijn: kinderen en volwassenen. Als je spreekt over volwassenen en maturiteit accepteer je de onbekwaamheid van kinderen en jongeren. Over kinderen spreken in termen van toekomstige burgers is hun huidige capaciteiten verloochenen. Spreken over 'een leeftijdsgrens' draagt bij tot de ontkenning van de status van menselijk wezen en burger vanaf de geboorte.

Waarom zouden we kinderen niet toestaan deel te nemen aan verkiezingen en zichzelf als kandidaat voor te stellen, vanaf het moment dat ze daar zelf zin in hebben of zich ertoe in staat achten om zich op de kieslijst te plaatsen? Laat de kiezers beoordelen of het kind genoeg ervaring bezit om de rol van verkozen vertegenwoordiger te vervullen. Wat hun stemmen-aantal betreft, zouden kinderen - indien ze zich zouden mobiliseren - een zeker electoraal gewicht in de schaal kunnen leggen, waardoor bij elke besluitvorming rekening zou worden gehouden met hun belangen. In ons huidige zogenaamd 'democratische' verkiezingssysteem leiden de burge-meesters van onze steden een bevolking waarvan slechts een zesde voor hen heeft gestemd, als je rekening houdt met de onthoudingen en de uitsluiting van kinderen en andere groepen. Is dit nog aanvaardbaar? ○

Michel Koebel werkt aan de Marc Bloch universiteit in Straatsburg. Info: mk@calixo.net
Illustraties: Jean François Mattauer

Noten

1 In Frankrijk zijn de meeste raden samengesteld uit kinderen van ongeveer twaalf jaar oud, bijvoorbeeld van 9 tot 13. In kleine gemeentes kan de leeftijdsrange groter zijn, bijvoorbeeld van 10 tot 17 jaar. In sommige gemeentes kunnen alleen tieners in de raden zetelen, bijvoorbeeld 14- tot 17-jarigen. Soms zijn er zelfs twee raden in dezelfde gemeente - een kinderraad en een jongerenraad. Ik heb ervoor gekozen om ze allemaal kinderraden te noemen, met de bedoeling een complexe en gevarieerde situatie in de praktijk te vereenvoudigen.